

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Relationen mellan de boende och deras kontaktperson

En kvalitativ studie om upplevelsen att ha en kontaktperson enligt LSS

Gustav Branting

Kandidatuppsats 15 hp, SOPA 63
HT 2016
Handledare: Annika Capelån

Abstract

Author: Gustav Branting

Title: Relationen mellan de boende och deras kontaktperson: En kvalitativ studie om upplevelsen att ha en kontaktperson enligt LSS

Supervisor: Annika Capelån

Assessor: Anders Östnäs

Aims: This study has investigated how people with both the legal intervention *contact person* and sheltered housing under LSS (Swedish Rights Law directed to people with disability) view the experience of having a contact person. The aim was to examine the interviewees' experiences of the relation with contact persons.

Method: Empirical evidence is based on four semi-structured interviews with four people who receive the interventions *contact person* and accommodation under LSS. A targeted sample was used. The interviewees have among other things described the relation, how they view the notion of friendship and of socializing. To interpret the significance of these statements, friendship was used as the main theoretical concept. To deepen the understanding of this concept in relation to the empirical material Steve Duck's Functional Perspective and Derek Layder's Theory of Social Domains have been applied as the next level of theoretical concept.

Results: The analysis has shown that all the interviewees with both of the interventions, have perceived the relation to their contact person as a friendship. Half of them said that they cannot confide in the accommodation staff regarding private talk, but that they could do so with the contact person. Two quarters indicated that the contact person has more time for them than what the accommodation staff has. The results also suggest that half of them have made new social interacting with other people, since their contact person has introduced them to new acquaintances.

Conclusion: The conclusions drawn from the study are that a contact person fulfils a part that nobody else in the intervention receivers' lives does, and that the relationship - once trust is established - has positive implications on emotional, social, practical and functional levels. In this way, the study has brought forward a modified and less normative understanding of the notion of friendship.

Keywords: contact person, friendship, relation, social domains, functional perspective, LSS

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Frågeställningar.....	2
2. Bakgrund	2
3. Metod	3
3.1 Förståelse.....	3
3.2 Metodval.....	5
3.3 Tillvägagångssätt.....	5
3.4 Tillförlitlighet.....	6
3.5 Urval.....	7
3.6 Analys.....	8
3.7 Etiska överväganden.....	9
4. Tidigare forskning	11
4.1 Svensk forskning om kontaktperson inom LSS.....	11
4.2 Norsk forskning om støttekontakt.....	12
4.3 Närliggande forskning.....	14
5. Teoretiska begrepp och perspektiv	15
5.1 Vänskap som teoretiskt begrepp.....	15
5.2 Funktionsperspektivet.....	15
5.3 Teorin om de sociala domänerna.....	16
6. Analys/Resultat	17
6.1 Introduktion till analysen.....	17
6.2 Funktionsperspektivet.....	18
6.2.1 Att vända sig till sin kontaktperson.....	18
6.2.2 De boendes relationer till boendepersonalen, kontaktpersonen och kompisar.....	20
6.2.3 Upplevelsen av att ha en kontaktperson och betydelsen av detta.....	24
6.3 Teorin om de sociala domänerna.....	26
7. Resultat	28
8. Avslutande reflektion	31
8.1 Implikationer för framtida forskning.....	32
Referenslista	34
Bilaga 1: Intervjuguide	37
Bilaga 2: Informationsbrev	39

1. Inledning

I Lagen om Stöd och Service till Vissa Funktionshindrade (LSS) finns tio insatser, varav biträde av kontaktperson är en. Det allmänna målet med denna lag är att främja jämlikhet i levnadsvillkor och skapa full delaktighet i samhället för de personer som tillhör någon av personkretsarna 1, 2 och 3 som finns beskrivna i Bakgrunden i studien. Regeringens proposition från 1992 konstaterar att många personer med funktionshinder har få kontakter med andra människor utöver anhöriga. För att tillgodose behovet av kontakt med en medmänniska kan därför en kontaktperson tillsättas av kommunen (prop. 1992/93:159). En kontaktpersons mål är att genom samvaro och aktiviteter med mottagaren av insatsen bryta mönster av social isolering (Ernman, 2015, s 60). Andra uppgifter kan vara rådgivning, att vara en samtalspartner eller förespråkare för insatsmottagaren i situationer av mindre komplicerad karaktär (SOU 2008:77).

En kontaktperson är en icke-professionell hjälpare som även kan definieras utifrån vad det inte är. Det är inte ett arbete utan ett uppdrag – istället för lön uppbärs ett arvode och en omkostnadsdel som ska täcka kontaktpersonens kostnader i samband med aktiviteter med insatsmottagaren. Trots att kontaktpersonsrelationen är avsedd att likna vänskap eller ha det som förebild, skiljer sig uppdraget från en ordinär vänskap på så vis att kommunerna rekryterar kontaktpersoner och ger dem ersättning för detta (Mallander, 2011, s 27). Det krävs ingen utbildning eller särskild yrkeserfarenhet utan endast att kontaktpersonen av uppdragsgivaren bedöms vara lämplig. Jämfört med LSS-insatserna boende och personlig assistans läggs det i uppdraget kontaktperson inte samma fokus vid praktiskt stöd exempelvis vid toalettbesök, matlagning, städning osv. Det handlar alltså mer om ett fokus på den sociala och aktiverande delen av insatsmottagarens liv. Något juridiskt ansvar likt en god man eller förvaltare har inte heller en kontaktperson. Vidare framgår det i Statens Offentliga Utredningar (SOU 2008:77) att kontaktpersonen ska ha kunskap om handikappfrågor och en god samhällsorientering. Det bör även vara ett uppdrag ”grundat på intresse och fallenhet att bistå andra”.

Mellan åren 2012-2014 har kontaktpersonsuppdragen till antal legat jämnt fördelade på mellan 19400-19500 stycken i Sverige. Från år 2015 och 2016 saknas det statistik angående antalet kontaktpersonsuppdrag i landet. Dagens Samhälle (2016) menar att kontaktperson tidigare kunde beviljas till personer med insatsen gruppboende men att kommunerna nu efter

rättslig prövning avslår sådana ansökningar med motiveringen att gruppboende inte innebär en form av social isolering. I propositionen (1992/93:159) står det att de personer som ingår i någon av de tre personkretsarna ”skall ha rätt till kontaktperson”, att ”Människor med funktionshinder bor också ensamma i mycket större utsträckning än andra.” och att ”De som bor på vårdhem behöver ofta hjälp för att få kontakter utanför vårdhemmet.” Å andra sidan konstaterar Statens Offentliga Utredningar (SOU 2008:77) att det är svårt att tala om ”biträde av kontaktperson som en utkrävbar rättighet” på samma vis som med boende, samt att kontaktperson är den insats som är svårast för kommunerna att verkställa vilket konstateras bero på svårigheter i rekryteringen. En för socialt arbete relevant fråga i det sammanhanget är hur de boende upplever relationen till kontaktpersonen. Likaså huruvida de anser att behovet av social interaktion och aktivering har tillgodosetts och på vilket sätt.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur personer med insatserna kontaktperson och boende enligt LSS upplever sin relation med kontaktpersonen.

1.2 Frågeställningar

Vad innebär det för de boende att ha en kontaktperson inom LSS?

Hur påverkas de boende av att ha en kontaktperson?

Vad innebär socialt umgänge för personerna med insatserna?

2. Bakgrund

Lagen om Stöd och Service till vissa Funktionshindrade (LSS) är en rättighetslag som ger personer med funktionshinder rätt till olika insatser. Den riktar sig till personer som tillhör någon av följande tre personkretsar:

Personkrets 1

Omfattar personer med utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd. Hit hör personer med vad som tidigare kallades aspergers syndrom.

Personkrets 2

Den andra personkretsen utgörs av personer med bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada inträffad i vuxen ålder, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom. Det rör sig om personer som efter utvecklingsåren (normalt 16 års ålder) har drabbats av en hjärnskada som inneburit ett betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder.

Personkrets 3

Den tredje personkretsen omfattar barn, ungdomar och vuxna med stora och varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder, som inte uppenbart beror på normalt åldrande. Funktionshindret måste förorsaka betydande svårigheter i den dagliga livsföringen.

Dessa personkretsar har alltså rätt till en eller flera LSS-insatser. Vilken insats de har rätt till avgörs av vilket behov de har. Exempelvis finns insatserna särskilt boende, avlösarservice, personlig assistans, ledsagarservice och kontaktperson.

3. Metod

3.1 Förförståelse

Sedan sex år tillbaka är jag kontaktperson till två personer som även har boende enligt LSS. Dessa båda insatser har de i en annan kommun än den var studien inriktar sig på. Vad vi har gjort tillsammans, hur de har handlat och agerat i vissa situationer, vad de har sagt och vad boendepersonal till dem har berättat är några exempel på vad som kan ha bidragit till förförståelse om ämnet. Så även berättelser från uppdragsgivaren för kontaktpersoner i samma kommun.

Det kan vara problematiskt att på detta sätt ha känt till och varit en del av ett fenomen under en längre tid som man sedan ska undersöka, om än att det gäller andra personer i en annan kommun. Risken är att man genom förförståelsen låter forskningsprocessen styras av förutfattade meningar om ämnesområdet, vilket i minst gynnsamma fall kan resultera i en tendensiös studie. Meeuwisse, Swärd, Eliasson-Lappainen och Jacobsson (2008) talar om utmaningen att i kvalitativa intervjuer söka fånga intervjupersonens perspektiv. För att göra detta, menar författarna, krävs insikten om att det finns flera perspektiv på en och samma

sociala verklighet. I studien har jag därför sökt förhålla mig till detta genom att formulera syfte, frågeställningar och intervjuguide på ett öppet sätt, som ger utrymme för alternativa tolkningar såväl för intervjupersonerna, läsaren, som för min egen bearbetning av analysen. Bryman (2011) menar dock att stånpunkten att fokusera på att fånga den andres perspektiv kan innebära andra problem. För det första kan forskaren identifiera sig med de personer som undersöks vilket kan leda till att hen tappar bort studiens syfte. Dels finns risken att man selektivt framhäver vissa intervjupersoners perspektiv framför andras som hamnar i skymundan. För att minimera dessa risker har åtgärder vidtagits i kodningen av materialet som läsaren får ta del av i slutet på detta metodkapitel. Vidare talar Alvesson & Sköldberg (2008) om att reflektion i detta sammanhang innebär att fundera på förutsättningarna för sin undersökning, att detta i sig är en konstruktion och att denna konstruktion också är en oundviklig del av att ge innebörd åt empirin (Alvesson & Sköldberg, 2008, s 487). Författarna menar att konstruktionen innebär att a) någonting konstrueras b) ett konstruerande subjekt dvs forskaren och c) en social kontext i form av språk, samhället i stort och paradig. Det är enligt Alvesson & Sköldberg (2008) då någon av dessa tre delar får överhand som det innebär en risk för antingen språklig reduktionism, empirism eller narcissism i studien. Vidare konstaterar författarna att förförståelse i lika hög grad handlar om paradig och kollektiva inslag som vad forskaren har för bagage och personliga egenheter. I denna studie finns exempelvis en förförståelse som är tydligt kopplat till de två sistnämnda sakerna, men genom medvetenheten och reflekterandet kring detta har jag i studien sökt fokusera på intervjupersonernas berättelser som något nytt och unikt. LSS ger ett stort tolkningsutrymme - från kommun till kommun kan uppföljningar, antal timmar som kontaktpersonen träffar den boende och ersättningar skilja sig åt. Insatsmottagarna liksom kontaktpersonerna är individer som sinsemellan kan skilja sig mycket åt i ålder, preferenser, erfarenheter, klass, behov och uppfattningar, vilket har varit ett betydelsefullt förhållningssätt för att i möjligaste mån kunna minimera risken att förförståelsen skulle påverka studien i en onyanserad riktning. Att kontaktpersonerna i Mallanders (2011) studie upplever deras roll i förhållande till deras uppdrag som oklar och att graden av uppföljning och kontroll från uppdragsgivaren är lägre än vid andra LSS-insatser hör också hit. Kontaktpersoner torde därför generellt ha en stor grad av frihet under ansvar, vilket kan bidra till att tolkningsutrymmet för vad uppdraget innebär är stort inte endast hos uppdragsgivaren men även hos kontaktpersonerna själva. Detta kan innebära en ytterligare bidragande faktor till variationen av hur relationen mellan insatsmottagaren och kontaktpersonen ser ut.

3.2 Metodval

Uppsatsen bygger på empiri som jag har samlat in genom semistrukturerade intervjuer. Fyra personer som har både insatsen kontaktperson och boende enligt LSS har intervjuats.

Utifrån frågeställningarna var intentionen att få djuplodande och detaljrika svar än breda standardiserade svar. Exempelvis är begrepp som relation, vänskap och upplevelser svårsmärkbara och jag sökte därför skapa en förståelse för det med hjälp av semistrukturerade intervjuer. En ytterligare förhoppning var att studien skulle generera att fler teorier föddes eftersom ämnesområdet var relativt outforskat och därför kunde behöva flera ingångar för vidare forskning.

Eriksson-Zetterqvist & Ahrne menar att fördelen med kvalitativa intervjuer även är att de kan anpassas efter situationen vad gäller ordning och grad av strukturering på frågorna (Eriksson-Zetterqvist & Ahrne 2016, s 38). Detta bidrog till att jag kunde hålla mig flexibel under intervjuerna då vissa respondenter talade mer än andra. Ibland var det även fallet att i vissa skeden av en och samma intervju behövdes det mer strukturering av frågorna och i andra skeden mindre. Metoden att intervjua de boende i deras hem säkerställde att jag såg hur svaren gick till, t ex om en respondent fick hjälp att svara av någon annan person eller inte. Möjligheten fanns även att upptäcka saker i kroppsspråket som de boende använde sig av vilket visade sig vara betydelsefullt både ur etisk aspekt och innehållsmässigt. Till skillnad från med enkäter fanns även möjlighet att ställa öppna frågor, följdfrågor och att göra justeringar. Sannolikt bidrog detta till längre och fylligare svar än vad som hade blivit fallet i en enkätundersökning. Detta eftersom respondenter i regel inte vill skriva så mycket. Slutligen minskade metodvalet också risken för bortfall (Bryman 2011, s 228-231). En nackdel var dock att intervjuerna var kostsamma på grund av resor och antal sidor transkribering. Det tog även lång tid – allt ifrån att få tillträde till fältet till att transkribera. Medvetenheten fanns där om att intervjuerna innebar en risk att intervjuareffekten infann sig, det vill säga att jag på något vis, med mitt kön, utseende, ålder eller etnicitet, skulle riskera att påverka respondenternas svar i en viss riktning (Bryman 2011, s 228-229).

3.3 Tillvägagångssätt

Såsom Bryman påtalar sökte jag genom mina frågor under intervjuerna på ett tydligt sätt visa att jag var intresserad av svaren bland annat genom att ibland kortfattat upprepa delar av det respondenten hade sagt för att sedan ställa en följdfråga på detta. Under intervjuerna fick jag

ibland omformulera vissa frågor för att underlätta för respondenten. Inledningarna av intervjuerna sökte jag hålla lugna med lite ”lättare”, strukturerade och potentiellt relativt mindre känsliga frågor för att respondenterna skulle kunna få en chans att komma igång med att känna sig bekväma med situationen (Bryman, 2011, s 45-46). För att få respondenterna att vara öppna sökte jag placera mig så att vi satt snett mitt emot varandra eller bredvid varandra. Intervjupersonerna gavs stort utrymme att prata och jag väntade hellre någon sekund extra då det blev tyst istället att för raskt hoppa till nästa fråga. Detta eftersom att de skulle få chansen att tänka efter om det var något mer de ville säga.

Enligt Meuwisse et al. (2008) händer det ofta att resonemangen kring kvantitativa eller kvalitativa metoder tenderar att bli alltför kategoriska och därför missvisande. Något som hon dock tar upp som exempel på vad kvalitativ forskning kan innebära är att forskaren visar att hen är synlig i sin studie och att fokus kan ligga mer på ett förhållningssätt där man som forskare strävar efter förståelse och tolkning (Meuwisse, Swärd, Eliasson-Lappainen & Jacobsson, 2008, s 38) snarare än statistiska orsakssamband. Detta ansåg jag vara i linje med mitt metodval då jag främst var intresserad av att söka förstå de boendes upplevelser av att ha en kontaktperson. Något större anspråk på generaliserbarhet kunde inte ställas utifrån metodvalet vilket är en brist.

3.4 Tillförlitlighet

Istället för generaliserbarhet talar Bryman i samband med kvalitativa metoder om tillförlitlighet som består av fyra kriterier: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjligheten att kunna konfirmera och styrka.

För att skapa trovärdighet (motsvarande intern validitet i kvantitativa studier) användes en fortlöpande respondentvalidering. Detta innebar att respondenterna fick ta del av min tolkning av deras svar för att sedan kunna bekräfta eller rätta till min uppfattning. Enligt författaren är respondentvalidering ett viktigt redskap eftersom svaren annars kan missuppfattas (Bryman 2011, s 354-355).

Gällande överförbarhet var intentionen att söka skapa täta och fylliga beskrivningar av det kontextuellt unika med just relationen mellan den boende och kontaktpersoner. Därför ställdes också många följdfrågor. Bryman menar med hänvisning till Guba och Lincoln att på så vis

blir det lättare för andra som läser studien att kunna avgöra om resultatet är överförbart på andra miljöer (Bryman 2011, s 355).

Pålitlighet handlar enligt författaren ovan om att man redovisar alla steg man tar i forskningen och en relevant del av detta är att diskutera huruvida teoretiska slutsatser är möjliga att dra utifrån empirin man samlat in (Ibid). Eftersom fullständig objektivitet är omöjlig att åstadkomma inom samhällsvetenskapliga studier gäller det enligt Bryman (2011) att kunna visa på att man under hela forskningsprocessen har handlat i god tro (Ibid). Därför har jag sökt uttrycka mig på ett sätt som visar att intervjupersonernas berättelser *kan* tolkas på ett visst sätt istället för att de skulle föranleda någon definitivt generaliserbar slutsats. Vidare har jag sökt att reflektera över den egna forskningsprocessen i syfte att undvika teoriberoende, det vill säga att jag genom att låta teorin ta överhand godtyckligt har tolkat in det jag vill tolka in.

3.5 Urval

Eftersom personer som har kontaktperson och bor själva generellt inte löper samma risk att få avslag om fortsatt kontaktpersonsskap under uppföljningen, avgränsades undersökningen till personer inom LSS som bodde på grupp-, serviceboende eller annat boende där personal arbetade. De personer som intervjuades var vuxna personer över 18 år (därför att barn har insatsen avlösning istället om det är inom LSS) med insatserna LSS-boende och kontaktperson. Kontaktperson kan en person som har rätt till LSS få fram tills hen fyllt 65 år men har hen fått kontaktperson beviljad inom denna tid så kan uppdraget fortsätta även fast hen är äldre än 65 år. Åldersspannet kunde alltså bli brett, vilket det också blev, om än oklart exakt hur brett.

Inom gruppen av intervjupersoner kan det även finnas olikheter i variablerna klass och etnicitet vilket är något jag inte tog reda på och därför inte kan säga någonting om.

Könsfördelningen var slumpmässig men av intervjupersonerna är det en man och tre kvinnor. Deras kontaktpersoner är alla kvinnor. Innan intervjuerna gjordes hade jag aldrig träffat intervjupersonerna.

För att kunna få tillgång till fältet och bli tipsad om personer som jag kunde intervjua tog jag kontakt med en uppdragsgivare för kontaktpersoner. I det här fallet blev det så att säga ett målstyrt urval eftersom studien inte gör anspråk på generaliserbarhet utan riktade in sig på ett specifikt klientel. Detta menar Bryman är viktigt att skilja från då man gör anspråk på

generaliserbarhet och därför väljer ett randomiserat urval (Bryman 2011, s 350). Det kan vara som Bryman beskriver det att jag i det här fallet var tvungen att låta min första kontakt sköta urvalet på basis av vad jag hade berättat om min avgränsning, eftersom jag annars inte skulle ha fått tillgång till intervjupersoner överhuvudtaget. Därmed blev mitt urval det han kallar för ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2011, s 433).

Gällande antal intervjupersoner menar Bryman att det är svårt att veta på förhand hur många man behöver intervjua för att en teoretisk mättnad ska uppstå. Eftersom personer med insatserna boende och kontaktperson enligt LSS är en relativt liten grupp i Sverige behövde urvalet inte vara så stort (Bryman, 2011, s 336). Eriksson-Zetterqvist & Ahrne (2016) skriver å sin sida att det i en kvalitativ undersökning räcker med 6-8 intervjupersoner för att inte enskilda starka personliga åsikter ska få för stor styrning på vad man kan läsa ut av helheten av intervjuerna. Att det under ett första skede under lång tid inte fanns några intervjupersoner att tillgå gjorde att det blev ont om tid, vilket kan vara en bidragande faktor till att det i studien som sagt blev fyra intervjupersoner totalt.

3.6 Analys

Vid utformningen intervjuguiden söktes ett fåtal teman för att lättare kunna hålla en röd tråd genom intervjuerna. Dessa blev följande: bakgrund, aktivering/övergång till relationsfrågorna och relationen. Frågorna krävde en potentiell beredskap att ställa följdfrågor, vilket också skedde då de behövde fördjupas. Enligt Bryman är det viktigt att inte ha så specifika frågeställningar att de hindrar alternativa synsätt från att komma fram därför att det kan skapa förutfattade meningar hos intervjuaren (Bryman, 2011, s 419). Jag sökte därför hålla dem så öppna som möjligt vilket också gäller intervjuguiden. Samtidigt krävdes vaksamheten på ifall frågorna under intervjusituationen behövde struktureras, vilket också skedde. Bryman resonerar vidare att en god fråga att ställa sig själv som intervjuare innan mötet äger rum är vad man behöver veta för att kunna besvara frågeställningarna, vilket också fanns med där som ett riktmärke i genomförandet av intervjuguiden.

Den första delen av analysen som gjordes var kodningen av datainsamlingen. Detta skedde genom en indelning av i begrepp och kategorier där det sistnämnda ligger på en högre abstraktionsnivå än det förstnämnda. De begrepp som slutgiltigt användes efter bortplockandet av några begrepp var tidigare kontaktperson, brobyggare (kontaktpersonen

som medlare av andra kontakter), kompisinnebörd (vad ordet innebär för den boende), aktiviteter, delaktighet, otillfredsställelse, stöd, boendepersonal (likheter och skillnader gentemot kontaktpersonsrelationen), kompisar (likheter och skillnader gentemot kontaktpersonsrelationen), förtrolighet, tid, uppmärksamhet samt lyhördhet. Som kategori fanns begreppet vänskap.

Att koda kan göra att man missar kontexten och flytet i en berättelse enligt Bryman (2011), men har fördelen att det kan bli lättare att sortera selektivt vad som faktiskt går att utläsa för mening av datans innebörd. Enligt Bryman ger det en större skärpa för forskarens blick att koda så tidigt som möjligt efter datainsamlingen. Därefter ska man läsa igenom den första datan utan att tänka analytiskt eller göra några anteckningar under tiden man läser. Efter man har gjort det ska man läsa det en gång till fast med den skillnaden att man fortlöpande kodar dvs antecknar begrepp och kategorier, hellre fler än få. I nästa steg är det tid att kritiskt granska koderna i syfte att välja om man vill behålla eller byta ut dem. När man har gjort detta är det dags att teoretisera, dvs söka finna om det finns några kopplingar mellan kategorierna och begreppen. Dessa tips följdes för att kunna få en så säker kodning som möjligt. Efter kodningen sökte jag titta på vilken betydelse det kodade materialet hade för de involverade personerna och fokuserade på vilken generell betydelse resultatet hade för frågeställningarna, såsom Bryman (2011) beskriver det.

3.7 Etiska överväganden

Meeuwisse (2008) beskriver intervjun som en situation som är ojämlig i den bemärkelsen att endast den ene har en på förhand bestämd agenda och söker upplysningar om den andre. Detta kan bli extra påtagligt i en situation om en person av någon anledning skulle ha svårt att ge en rättvis bild av vad hen vill förmedla. Därför informerades intervjupersonerna i informationsbrev (som finns i Bilaga 2), i telefon, samt strax innan intervjun om de fyra etiska kraven. Enligt Vetenskapsrådet (2002) ska intervjuaren i det första kravet, informationskravet, informera intervjupersonerna om vilka villkor som ska gälla. Vad som togs upp var bland annat att det var frivilligt att delta och att de när som helst kunde avbryta intervjun. Informationen ska täcka de aspekter av studien som kan påverka deras villighet att medverka, vilket också togs med. För att uppnå det andra kravet, samtyckeskravet, frågades alla intervjupersonerna om de godkände att medverka i studien. Nyttjandekravet handlar om att den insamlade empirin endast används i forskningssyfte, vilket också var fallet. Vidare

raderades ljudinspelningen efter att analysen var gjord. För att uppnå det fjärde kravet, konfidentialitetskravet behandlades det insamlade materialet med stor försiktighet och intervjupersoner anonymiserades i presentationen av deras svar.

I studien rörde det sig som sagt om intervjuer med personer med någon form av funktionshinder. Meeuwisse menar att de under intervjun, om de vill, kan ha med sig en person med sig som de litar på, som kan hjälpa dem att förstå eller ge stöd på annat sätt (Meeuwisse 2008, s 237-243). Denna möjlighet erbjöds intervjupersonerna vilket resulterade i att en av dem, R3 hade med sig en vän som stöd.

Vidare har normaliteten och dess koppling till makt i vårt samhälle inte sällan lett till schablonbilder av grupper som ibland uppfattas som annorlunda. Detta har i sin tur påverkat forskares syn på dessa grupper. Därför blev det en viktig uppgift att reflektera över hur språket användes i beskrivningen av intervjupersonerna så att det inte kan leda till negativa kategoriseringar eller stigmata. Om det går att uppnå de etiska överväganden vore det dock oetiskt att inte forska om dessa personer därför det torde kunna bidra till att osynliggöra en del av deras livssituation.

Det fanns dock ett etiskt dilemma i att problemformuleringen förklarade att flera kontaktpersonsinsatser har avslagits med motiveringen att boendet uppfyller behovet av aktivering i den boendes liv. För att inte oroa intervjupersonerna tillfrågades därför uppdragsgivaren om hon kunde välja ut intervjupersoner som antingen visste om att det förhöll sig på detta sätt eller att de hade förmågan att hantera denna information på ett sätt så att oro inte skulle uppstå. Detta blev på så sätt även en del av urvalet av etiska skäl. Oavsett vilket utav de två alternativen det gällde så ställdes ingen fråga till de boende om detta under intervjuerna. Det bör tilläggas att uppdragsgivaren, tillika grindvakten (en person som har makt att tillåta eller inte tillåta forskaren att intervjua personer inom ett visst område) i det här fallet, är en person som jag fick kontakt med under min praktiktermin. Intrycket hon gav var ett empatiskt och engagerat förhållningssätt till personer med funktionshinder som hon ofta möter i sitt arbete. Ur etisk synvinkel kan man säga att tilliten lades på att hon, med rätt information från min sida, skulle kunna finna personer som skulle tycka att det givande att vara med på en intervju.

4. Tidigare forskning

Vad gäller tidigare forskning om kontaktperson inom just LSS så är den begränsad. Mallander menar att han inte har funnit någon sådan (Mallander, 2011, s 49). Han fortsätter resonera kring att det mesta som liknar forskning inom denna avgränsning i sin ansats är a-teoretisk eftersom den skapats av myndigheter för att kartlägga och utreda sitt arbete med personer med funktionshinder och kan därmed inte räknas som forskning i egentlig mening (Mallander, 2011, s 70). Vidare tenderar litteraturen inom området att inte tala om hur saker är utan istället om hur de borde vara.

Urvalet av litteratur har rört sig kring sökorden ”kontaktperson + LSS”, ”kontaktperson”, ”kontaktpersoner”, ”contact person”, ”LSS”, ”funktionshinder” och ”LSS + boende”. Begränsningen som fanns i forskningen gjorde att urvalet därför kom att handla om tre kategorier; Mallanders bok därför att det är den mest närliggande studien och den enda svenska forskning som behandlar ämnet kontaktperson inom LSS, norsk forskning som handlar om stöttekontakt (kontaktperson) inom Norges motsvarighet till LSS av samma anledning, samt närliggande forskning om kontaktperson/kontaktfamilj inom SoL, funktionshinder och LSS-boenden som på något sätt kunde relatera till mitt syfte och mina frågeställningar. Ringsby Janssons forskning om personer med LSS-boende är exempelvis relevant för att kunna förstå vad som kan upplevas vara skillnaden mellan boendepersonal och en kontaktperson.

Naturligtvis är det inte önskvärt om man har möjlighet att göra på annat sätt, men bristen på tillgång till förstahandskällor föranledde hänvisningen till andrahandskällan Mallander hos Elster och Soldal i den norska forskningen. Internationell forskning har eftersökts, men relevant sådan har inte återfunnits. För att kunna förmedla en inblick om kunskapsläget har även två sammanställningar av forskning och rapporter som tar upp ämnet kontaktperson använts.

4.1 Svensk forskning om kontaktperson inom LSS

En studie av kontaktpersoner inom LSS finner man i Mallanders (2011) bok *Nära vänskap? En analys av kontaktperson enligt LSS*. Här går författaren igenom nationella enkätstudier och enkäter från Malmö för att sedan själv göra kvalitativa intervjuer med kontaktpersoner och

uppdragsgivare. Syftet med studien är explorativt vilket motiveras med att området är så pass utforskat som det är. Detta explorativa syfte är både deskriptivt och analytiskt. I det analytiska syftet söker han svar på hur kontaktpersonerna ser på sin roll och varför, hur man kan förstå insatsens möjligheter för kontaktpersonerna såväl som för insatsmottagarna. Samtidigt understryker han att främsta fokus ligger på kontaktpersonerna och deras relationer till insatsmottagarna och organisationen (Mallander, 2011, s 18-19). Insatsmottagarnas syn på relationen faller alltså utanför hans metod i undersökningen.

Författaren konkluderar att kontaktperson är en unik LSS-insats i den bemärkelsen att den innehåller den i särklass lägsta graden av uppföljning och kontroll vilket leder till oklarheter kring vari uppdraget består. Vidare finner han med viss reservation för generaliserbarheten att de funktionshindrade personernas sociala kapital inte ökat sedan de fick en kontaktperson. (Med socialt kapital menas summan av de potentiella och faktiska resurser som möjliggörs för individen av dennes tillhörighet i ett socialt nätverk.) Undantaget gäller till viss del personerna i Personkrets 3 som utvecklats i viss utsträckning.

Enligt Mallanders resultat använder kontaktpersonerna kompisrelationen eller en väldigt vänskapsliknande relation som förebild för hur de ser på sin relation med insatsmottagaren. De beskriver relationen som jämlik, ömsesidig och vardagsnära. Att den skulle ha inslag av familjehierarki liknande en förälder-barn relation eller hierarki baserad på ett överläge i kunskap likt en lärare-elev relation är något som de avvisar (Mallander, 2011, s 405-406).

4.2 Norsk forskning om støttekontakt

Liksom inom svensk litteratur på området finns det inom den norska litteraturen mer om hur det borde vara istället för kartläggningar av hur situationen ser. Till skillnad från den förstnämnda finns det dock inom norsk litteratur ett fåtal studier där man sökt teoretisera kring insatsens funktioner och roll.

Bergh (2000) har för Statens Råd for Likestilling av Funksjonshemmede på uppdrag av Sosial- og Helsedepartementet undersökt støttekontakt, Norges motsvarighet till kontaktperson. Syftet är att beskriva hur utvecklingen har sett ut på 1990-talet, hur utbudet av insatserna svarar mot insatsmottagarnas behov, samt hur støttekontakterna kan utvecklas i kvalitativ och kvantitativ bemärkelse. I resultaten kommer Bergh fram till att insatsen støttekontakt har en underordnad position i den kommunala planeringen, att det saknas

kunskap om hur insatsmottagarna upplever insatserna och att i hälften av fallen så är behovet inte tillgodosett (Berg, 2000, s 31).

Elster (1998) menar i liknande riktning att kommunerna inte tar fullt ansvar för uppföljningar, att uppdragsgivarna anser sig brista i kunskap och att insatsmottagarnas möjligheter att få insatsen är en lågprioriterad fråga. Dock ser författaren att kommunerna har varit öppna för nya initiativ (Mallander, 2011, s 62).

Soldal har undersökt vilka motiv och förväntningar som kan utgöra grunden för valet av stöttekontakt som insats. Hon har i denna kvalitativa studie efter ett strategiskt urval intervjuat sju socialarbetare med varierande utbildningsnivåer och erfarenheter från alla grupper av insatsmottagare. Det hon finner är att bland annat att motiven och förväntningarna ofta handlar om isolering och ensamhet (Mallander, 2011, 396 ff). Hon konkluderar även att för att insatsen ska fungera så måste stöttekontakten bjuda på sig själv och vara personligt engagerad (Vasaasen, 2013, s 53).

I en mastersuppsats skriven av Vasaasen undersöks hur föräldrar till barn med utvecklingsstörning upplever samarbetet med kommunen. Hon genomför kvalitativa intervjuer med fyra informanter som är föräldrar. En av dessa menar att stöttekontakterna som hennes barn hade tidigare inte har fungerat eftersom dessa ofta inte har träffat personer med utvecklingsstörning tidigare. Och när de väl har fått utbildning i detta så har det ändå inte fungerat bland annat på grund av att de inte har umgåtts så mycket som var avtalat eller att de har avslutat uppdraget efter kort tid. Hon hävdar att trots att hennes barn har rätt till stöttekontakt har barnet ofta fått vänta i 9 månader på att få en ny stöttekontakt sedan den förra slutade. Då studien gjordes hade barnet rätt till stöttekontakt men hade trots det ingen sådan. En annan av författarens intervjupersoner ger en annan bild. Denna mamma menar att stöttekontakten betyder mycket för hennes barn och att barnet upplever att det är hans fritid där hen och stöttekontakten gör vad barnet vill göra, vilket skänker glädje. Genom att titta på båda fallen drar Vasaasen slutsatsen att den första mammans utsaga vittnar om att barnet går miste om en viktig insats därför att den, som den andra mamman berättar, kan betyda mycket för insatsmottagaren när den väl fungerar. En annan viktig poäng som författaren gör med hänvisning till den första mammans utsago är att hennes dotters boendepersonal anordnar aktiviteter men att dessa genomförs med de andra boende, vilket inte garanterar att alla

boende har intresse av att vara med på dessa. Detta eftersom intressena hos de boende ibland kan skilja sig åt (Vasaasen, 2013, s 52-56).

En noterbar hänvisning och koppling gör Vasaasen till Meyers resonemang att för personer med utvecklingsstörning utgör boendepersonalen ett betydelsefullt socialt nätverk, men att detta ofta är mycket skört, eftersom de jobbar få timmar i en större total grupp av anställda medarbetare. För medarbetarna och de boende blir det då svårare att bygga upp ett förtroende, vilket kan leda till att insatsmottagarna känner osäkerhet. Föräldrarna i Vasaasens studie gör på liknande vis gällande att deras barn behöver stöd för att kunna utveckla sin självkänsla och identitet men att det stora antalet personal gör det svårt för dem att kunna lära känna personalen (Vasaasen, 2013, s 48ff).

4.3 Närliggande forskning

Ringsby Jansson (2002) undersöker i sin avhandling hur personer med funktionshinders sociala liv och aktörsarenor ser ut. Hon har använt sig av ett urval av tre boendeenheter där hon genomför en kvalitativ etnografisk fallstudie. Som metod för datainsamling använder Ringsby Jansson sig av intervjuer med boende och boendepersonal, deltagande observation samt dokumentstudier. Med hänvisning till Granovetters begrepp svaga band visar hon på att vissa grupper av människor med funktionshinder inte har ett stort kontaktnät. Svaga band spelar störst roll hos denna grupp, menar hon. Med dessa band avses inte renodlad vänskap utan exempelvis grannar de känner igen, folk de småpratar med eller personer som de kan be om hjälp. Ringsby Jansson hänvisar vidare till Henning och Liebergs studier om grannskap då hon poängterar att svaga band tidigare har underskattats och har betydelse för att skapa en känsla av trygghet, trivselfaktor och potentiellt stöd (Ringsby Jansson, 2002, s 83). Slutligen poängterar hon att svaga band till skillnad från starka band även kan fungera som en brobyggare mellan personer med olika preferenser, ålder, status och livserfarenheter.

I Andersson och Bangura Arvidssons (2001) kunskapsöversikt undersöks olika forskningsrapporter, 20 uppsatser på högskolenivå samt kommunala rapporter om kontaktperson/kontaktfamilj enligt Socialtjänstlagen. Författarna tar upp att kontaktpersoner inom SoL förväntas ta sin inspiration från vardagslivets relationer. Till skillnad från professionellas fokus på problem hos klientelet av insatsmottagare, ser de därför att kontaktpersonerna har ett mer vardagsnära och mindre problemfokuserat förhållningssätt (Andersson & Bangura Arvidsson, 2001, s 31). I resultatet noterar Andersson och Bangura

Arvidsson även en helhetsbild av att insatserna i regel upplevs av samtliga inblandade (föräldrar, insatsmottagare, kontaktfamilj/kontaktperson) som väldigt positivt, även om motiven till denna upplevelse skiftar beroende på vilken av parterna det är frågan om.

5. Teoretiska begrepp och perspektiv

5.1 Vänskap som teoretiskt begrepp

Propositionen (1992/93) använder ordet ”medmänniska” för att beskriva vad ett kontaktpersonsskap ska innebära. Statens Offentliga Utredningar (2008) talar å sin sida om kontaktpersonen som ”en kompis”. Mallander (2011) tolkar förarbetenas intentioner som att relationen mellan insatsmottagaren och kontaktpersonen åtminstone måste vara ”vänskapsliknande” eller ha detta som en förebild. Det är inte ovanligt att kommunerna i landet använder en liknande terminologi på deras hemsidor. Exempelvis talar Kristianstad kommun om att kontaktpersonen ska tillgodose behovet av ett ”kamratskap” (Kristianstad Kommun, 2016), Göteborg stad om att kontaktpersonen ”fungerar som en vän” (Göteborgs Stad, 2017) och Gävle kommun om att kontaktpersonen ”fungerar som ett komplement till anhöriga och vänner” (Gävle Kommun). Vänskap är därför huvudbegrepp i det teoretiska ramverket i denna studie. På detta huvudbegrepp har sedan Funktionsperspektivet och Social Domänteori applicerats som underbegrepp. Man kan se det som att vänskap är det vilande huvudbegreppet som de två andra teoretiska perspektiven utgår ifrån, men att de sistnämnda utför det analytiska grovjobbet.

5.2 Funktionsperspektivet

Funktionsperspektivet är ett perspektiv som fokuserar på vilka funktioner vänskap fyller för en människa i hans liv. Duck (1993) urskiljer följande funktioner som vänskap innebär i en människas liv: 1) *Känsla av tillhörighet* vilket ger upplevelsen av att ingå i ett större sammanhang, 2) *Känslomässig stabilitet och integration* vilket har att göra med upplevelsen av en meningsfull referensram, 3) Genom vänskap skapas *tillfälle att kommunicera om oss själva* vilket gör att vi känner att någon lyssnar på oss, 4) *Vi erbjuder stöd och hjälp* (fysisk, praktisk och psykologisk) som visar att våra tankar är betydelsefulla, 5) *En försäkran om vårt egenvärde* genom att någon lyssnar och tycker att vi är intressanta, 6) *Möjlighet att hjälpa*

andra personer vilket gör att vi känner oss värdefulla, 7) *Personlighetsstöd* (Duck, 1993, s 13ff).

En enklare men liknande beskrivning inom ramen för funktionsperspektivet ger Solano (i Fehr 1996, s 5). Här talas om att vänskap fyller funktionerna av; 1) *materiellt stöd och hjälp*, 2) *kognitiv stimulans* i form av aktiviteter, idéer, skvaller och delade erfarenheter, 3) *socio-emotionella behov* i form av kärlek och självaktning.

5.3 Teorin om de sociala domänerna

Layders *Teori om de sociala domänerna* handlar om relationer och lägger fokus vid känslor i en specifik situation av interaktion, samtidigt som den betonar betydelsen av den sociala kontexten den utspelar sig i. Andra viktiga begrepp är makt och resurser, såväl i samhället i stort som i den konkreta kontexten, ty enligt Layder genomsyras alla mänskliga möten av makt.

Enligt Coniavitis Gellerstedt (2005, s 105) kan denna teori vara fruktbar vid analyser som rör begrepp som aktiviteter, delaktighet och tillgänglighet. Samtliga några av nyckelorden som brukar figurera i värdegrunder och målsättningar i arbeten med personer med funktionsnedsättningar.

Vad gäller teorins uppbyggnad så är den uppdelad i fyra domäner; *den psykobiografiska domänen, den situationsbundna aktivitetens domän, den sociala inramningens domän och den kontextuella resursens domän* (Layder, 1997, s 2). Den förstnämnda domänen ligger nära Ducks begrepp relationsscheman och utgörs av känsloladdade minnen, erfarenheter och nära relationer som spelat en betydande roll i en människas beredskap och förhållningssätt inför framtida sociala möten. Denna domän kan beskrivas som en livshistoria som är unik för varje individ (Layder, 1997, s 2-3). Coniavitis Gellerstedt tolkar Layder som att denna domän ligger *både* i en inre aktördimension och en yttre social dimension, vilket skapar en spänning. För att kontrollera denna spänning strävar individen efter att upprätthålla sin självbild i interaktionen med andra människor vilket, om det lyckas, leder till trygghet (Coniavitis Gellerstedt, 2005, s 105-110). I den situationsbundna aktivitetens domän utgörs den bundna situationen av att två eller fler människor befinner sig i samma intressefokus och har båda möjligheten att ge och ta emot respons av varandra. Därmed ges tillfälle till social

kontroll och modifiering av sitt eget beteende som en följd av den andres respons. Återigen finns strävan att behålla självbilden. Trots att mötena är alltid är unika är de präglade av en reproduktion av diskurser, relationer och samhälleliga sociala handlingsmönster som gjorde sig gällande vid förra mötet vilket gör att de genomsyras av makt (Layder, 1997, s 3). Den sociala inramningens domän karaktäriseras av fokus på den sociala inramningen eller kontexten i en reproducerad relation. Domänen existerar relativt oavhängigt av enskilda individer. Känslor av skam och stolthet kan uppkomma vilket återigen är kopplat till strävan efter att upprätthålla självbilden men här fungerar de även som ett system av social kontroll för att säkerställa att lokala kulturella förhållningsregler följs och som informella sanktioner. Exempel på den sociala inramningens domän kan vara en arbetsplats. Slutligen finns det den kontextuella resursens domän som befinner sig på makronivå. Exempel på denna är kön, social klass, etnicitet, rörelser och organisationer som är inblandade i fördelningen av samhällets resurser (ibid).

6. Analys/Resultat

6.1 Introduktion till analysen

I detta avsnitt presenteras en rad citat som står för de delar av intervjupersonernas berättelser som kunde kopplas till frågeställningarna i förhållande till de olika perspektiven. Det innehåller även tolkningar av dessa. En indelning i två huvudrubriker, Funktionsperspektivet och Teorin om de sociala domänerna, har skett för att läsaren ska kunna ta del av de båda perspektiven var för sig. I det sistnämnda ligger fokus främst på två av de fyra sociala domänerna; *den psykobiografiska domänen* respektive *den situationsbundna aktivitetens domän*. Detta därför att de två andra domänerna ligger mer åt makroperspektivets riktning, medan de ovan nämnda rör individen och dennes livshistoria respektive mötet mellan två eller fler människor. För att skilja på intervjupersonerna har R1, R2, R3 och R4 valt som namn på dessa. För att inte ge alltför utelämnade information om intervjupersonerna har ord på ett par ställen bytts ut mot varandra. Detta har gjorts på sådant sätt att det inte påverkar själva innebörden i det intervjupersonerna har sagt, utan det rör sig snarare om perifera detaljer eller ordval som har bytts ut till liknande eller synonyma sådana. Med samma sak i åtanke har fingerade namn förekommit på de ställen där det har ansetts behövas. Studiens syfte och frågeställningar har använts som riktmärke för att hålla relevans i analysen. En explicit återkoppling av detta görs sedan längre fram i Diskussionsavsnittet.

6.2 Funktionsperspektivet

6.2.1 Att vända sig till sin kontaktperson

Samtliga av de boende uppger att de kan vända sig till sin kontaktperson om de skulle behöva det. Hälften uppger att de kan vända sig till kontaktpersonen oavsett vad det gäller.

R3 talar om stödet i att kontaktpersonen bara finns närvarande då hon har sorg. Att uttrycka sorg kan vara en, medveten som undermedveten, form av *kommunikation*. Att kontaktpersonen då finns där för henne kan indikera att hon känner att denne *lyssnar på henne* då hon på detta sätt kommunicerar. Enligt funktionsperspektivet kan lyssnandet och uppmärksamheten hon i och med detta får även tala för att hon upplever en *återförsäkran om sitt egenvärde*.

I R2:s berättande ger hon också exempel på bland annat två tillfällen där hon *kommunicerar om sig själv*. Vid det ena tillfället, berättar hon att kontaktpersonen endast lyssnar på henne då en person har skrivit otrevliga saker om henne på sociala medier. Det är möjligt att detta kan tolkas som att hon upplevt ett stöd av att få ventilera om det. Detta stöds av att hon senare nämner att hon hade ett behov av att ventilera det som hade hänt. Eller som hon uttrycker det:

Ja, hon lyssnade ju på mig och jag behövde prata om det. Jag behövde få ut ilskan i mig själv för jag har gråtit mycket för det här. Men jag har varit så arg så jag har gråtit alltså. Men hon vet om det och hon ser ju på mig när jag behöver prata.

Vidare i intervjun menar R2 att problemen inte alltid behöver lösas utan det viktiga är att få prata av sig – lyssnandet är i dessa fall det väsentliga. I detta fall kan man alltså, utifrån funktionsperspektivet, tolka det som att det är möjligt att R2 känt sig såväl *lyssnad på* som en påminnelse om *hennes egna värde*, som en följd av kontaktpersonens lyssnande och uppmärksamhet kring henne. Dessa saker kan gälla även för det andra fallet då hon kommunicerar om sig själv med kontaktpersonen. R2 berättar vidare angående detta:

Hennes dotter är ihop med en kille vars syster har varit taskig mot mig. Så jag sa till henne att hon var taskig. Hon känner ju henne också. Så hon tog henne, plockade henne och sa du till henne du får inte vara taskig mot Gabriella. [...] Hon kom hit och bjöd på en kakbit och sa förlåt. För min kontaktperson hade sagt att hon skulle göra så.

Eftersom kontaktpersonen här pratar med kvinnan som har behandlat R2 illa, kan det även tolkas som att det kan innebära en form av *praktiskt och psykologiskt stöd* för R2. Enligt funktionsperspektivet kan det leda till att R2 upplever att *hennes tankar är betydelsefulla*. Om liknande situationer skulle uppstå i framtiden kan det också ge en trygghet i att veta att någon står bakom en.

R4 uppger att han talar med kontaktpersonen om hur han har det på jobbet, hemma och om det har hänt något särskilt, vilket kan tyda på att han känner *sig lyssnad på* och *upplever sitt egenvärde*. Vidare kommer han in på något som skulle kunna tolkas som ett ömsesidigt förtroende emellan honom och kontaktpersonen:

Ja alltså ibland så snackar vi om vad som har hänt till exempel på jobbet och vad som har hänt för henne och vad som har hänt hemma hos henne till exempel och vad som har hänt hos mig [...] vi snackar om vad som har hänt med hennes familj [...] och om det har varit något speciellt som har hänt.

Citatet ovan kan tolkas som att även kontaktpersonen upplever att R4 lyssnar på henne och, för att dra det ett steg längre, finns det en möjlighet att han på så vis även i någon mån hjälper henne. Det skulle exempelvis kunna innebära en hjälp för henne att finna en behållning med samtalen grundat på ett givande och tagande, eftersom hon troligtvis annars hade valt ett mer distanserat sätt att prata. *Möjligheten att hjälpa andra personer* betraktas inom funktionsperspektivet som en bidragande faktor till att vi *känner oss betydelsefulla*, vilket skulle kunna vara fallet hos R4 i dessa situationer. Om kontaktpersonen känner en behållning i deras möten skulle en möjlig tolkning även kunna vara att hon har större möjlighet att kunna bemöta R4 på ett sätt som han uppskattar och värdesätter.

Ur R1:s berättande framgår att hennes kontaktperson hjälper henne med att läsa i tidningen vad det finns för aktiviteter som de kan hitta på. På följdfrågarna om respektive vad hon i så fall hjälper sin kontaktperson med svarar hon med ett skratt: ”Att komma ihåg när vi ska träffas och sånt ju!”. Likt R4:s berättande ovan, kan detta tolkas som att hon genom upplevelsen att hon hjälper en annan person, kan känna sig betydelsefull. Möjligtvis kan det också tolkas som att det kan bidra till en upplevelse av jämlikhet i deras relation, eftersom att den ena parten inte endast tar emot stöd och den andra endast ger det.

6.2.2 De boendes relationer till boendepersonalen, kontaktpersonen och kompisar

R1 menar att skillnaden mellan boendepersonalen och kontaktpersonen bland annat är att den sistnämnda har *mer tid* för henne, ägnar sin *uppmärksamhet endast åt henne* och att det är lättare att *tala förtroligt* med kontaktpersonen. Hon förklarar:

När jag bodde på förra stället att dom var så sjuka att dom aldrig gjorde något med oss. Därför ansökte jag först till ledsagare att jag kunde komma ut men sedan ändrade jag det till kontaktperson [...] att jag kunde komma ut och göra saker som jag ville. [...] Vi är ju tio olika som bor här. Vi har ju olika intressen, därför kan det bli rörigt ibland. [...] Om vi skulle göra någonting tillsammans alla. Om det blir stimmigt och sånt då slopar, då gör dem inte det.

Detta påstående kan härledas till Vasaasens (2013) tal om att det på ett boende har de gemensamma aktiviteter som inte vid alla tillfällen kan uppskattas av alla insatsmottagare, därför att deras intressen skiljer sig åt.

R1 uppger vidare att kontaktpersonen har mer tid för henne och beskriver sedan hur det känns då hon är med henne:

Det känns bra. [...] Att det bara är vi två och att vi kan ta det lugnt tillsammans. Att hon ägnar sig åt mig. [...] Men jag klarar inte av när det är för många som, om vi är en hel grupp, det klarar jag inte av. Jag tycker bättre om att vara själv. [...] Att när vi pratar och lyssnar och flera är med ska flera prata samtidigt. [...] Är det svårt att veta vem man ska lyssna på.

Citaten ovan kan sammantaget tolkas som att det är en svårare sak för R1:s boendepersonal att kunna ägna uppmärksamhet och tid åt en och samma boendeperson då de genomför gemensamma aktiviteter, eftersom de har flera personer att tänka på. Till skillnad från boendepersonalen har en kontaktperson oftast kontakt med en eller åtminstone färre personer åt gången, vilket kan göra förutsättningarna lättare för att kunna ägna mer tid och uppmärksamhet riktat mot den boende. Uppmärksamhet är något som enligt funktionsperspektivet bidrar till en försäkran om den uppmärksammade personens egenvärde. Det skulle kunna tolkas som att R1 ges större möjlighet till denna försäkran då hon är med sin kontaktperson än om hon inte haft någon.

R4:s berättande är inne på samma spår om att boendepersonalen inte har samma möjligheter att ge den uppmärksamhetsgrad som han efterfrågar:

[...] Det fungerar rätt så bra när man snackar med dem men sedan är det ju det här: informationen emellan de olika då parterna går inte tillräckligt fram som den ska. När man har frågat om någonting [...] så blir det bortglömt och så glömmen den och så glömmen den. [...] Men här hemma, det blir ju lätt så när det är så många. Jag tror de är åtta eller nio stycken personal [...] det är lätt hänt att det kan bli missar och missförstånd och det är väl det som har brustit antagligen ett antal eller ett flertal gånger. Att man har sagt en grej till den så ska den, eh, notera det, men det blir inte gjort. För där kommer något annat emellan.

Kring jämförelsen med kontaktpersonen svarar han så här:

Det skiljer sig åt en hel del där faktiskt, för att det brukar fungera, det brukar i regel inte vara några problem faktiskt. Säger jag någonting till henne så informerar hon det vidare liksom eller tvärt omvänt, om hon säger eller tvärt omvänt om hon säger något till mig så brukar vi informera varandra. Så det brukar inte vara några problem.

R2 å sin sida bekräftar att förtroligheten är större i kontaktpersonsrelationen. Eller som hon uttrycker det:

[...] Man kan berätta mer för kontaktpersonen än för boendepersonalen. [...] Man känner ju att det är mer trygghet med kontaktperson tycker jag. För där kan man liksom ha sitt privata. Det kan man inte med boendet. Boendepersonal måste berätta det för alla boenden eller all personal. Det gör inte kontaktpersonen. Hon är ensam.

R1 bekräftar denna bild då hon resonerar kring skillnader kring boendepersonalen och kontaktpersonen:

Man kan prata hur som helst med henne men om man pratar med någon personal och sånt går dom vidare och sånt men det blir inom oss två. [...] När jag har sagt det till en (personal) så får alla reda på det.

För att kunna möta de boendes behov, intressen och mående kan man förstå varför det måste finnas en kommunikation boendepersonalen sinsemellan gällande dessa saker. Om fler ur personalen vet om vad som händer med och kring en boende, har de med sannolikhet bättre förutsättningar för att kunna tillgodose dennes behov. Samtidigt kan man rent hypotetiskt ställa sig frågan om det finns andra boendepersoner, som upplever att de inte har någon

person som de kan anförtro saker. Risken med att inte våga anförtro människor saker är i så fall att den boende går miste om möjligheter som tidigare har nämnts; en upplevelse av att någon *lyssnar på en* och förutsättningar för att *känna att man har ett egenvärde*. Man kan därmed dra slutsatsen utifrån de boendes berättelser, att deras kontaktpersoner verkar fylla betydelsefulla och kompletterande funktioner i *just de här* boendepersonernas sociala liv.

Hur är det med de boendes andra kompisar då kanske någon undrar. Vad gäller dem så uppger hälften av de boende att de inte ser någon skillnad mellan deras relation med kompisarna och deras relation med kontaktpersonen. Vad gäller den hälften av de boende som ser en skillnad, så kan det nämnas att R4 ser en skillnad i att det finns en kontinuitet i hur han träffas med kontaktpersonen: ”Alltså det blir inte samma sak liksom. Man träffas någon gång då och då här, men en kontaktperson träffas man ju varje vecka med så att det är ju lite skillnad ju.” En tolkning skulle kunna vara att kontinuiteten i hur man träffas med någon bidrar till *känslan av tillhörighet* vilket kan ge upplevelsen av att *ingå i ett större sammanhang*. Det torde ju exempelvis, bara för att hårdra det, generellt sett vara svårare att skapa en känsla av tillhörighet genom någon man träffar sällan, jämfört med någon man träffar ofta.

Något annat som skulle kunna göra att R4 upplever samma funktion som ovan är hans berättelse om att han och kontaktpersonen gör många varierande saker tillsammans exempelvis större och mindre utflykter. Detta skulle kunna vara något som, så att säga kan tänkas bidra till att ”vidga vyerna” vilket torde ha med *upplevelsen att ingå i ett större sammanhang* att göra och därmed även *känslan av tillhörighet*. (Huruvida han gör större utflykter med kompisarna framgår inte men resonemanget ovan syftar mer till att belysa känslan av tillhörighet apropå att jag var inne på den funktionen.)

R2 menar på att hon kan prata och göra aktiviteter med kompisarna men ifall hon skulle behöva prata egna problem så vänder hon sig hellre till sin kontaktperson:

Jag berättar inte allt för mina kompisar. Inte privata saker, tar jag inte med dem utan det tar jag med Andrea (kontaktpersonen) eller med min familj. Men de riktigt privata sakerna tar jag inte med kompisarna. De kan inte göra någonting åt det i alla fall. [...] För ibland kan jag tycka att en kompis, att de får stötta varandra. Men de vet inte vad stöttning är för något. De har också ett funktionshinder ju. Precis som jag också har. [...] För många av dem här har ju egna problem också. Så jag tror det är mycket därför att de inte vill höra om mitt också. De har ju egna problem.

Detta kan tolkas som att det kan vara svårt att ge stöd åt någon som på något vis befinner sig i en liknande situation som en själv. Exempelvis kan det uppstå svårigheter då två personer med depression ska hjälpa varandra, därför att deras problematik är för likartad. Även om det inte är fallet här så kan det ändå tjäna som en jämförelse för att förstå komplexiteten i att stödja någon som kanske också har ett stödbehov som på något sätt påminner om ens eget. Kontaktpersoner torde i regel inte samma specifika stödbehov som insatsmottagaren, vilket skulle kunna tolkas som att de därför har förutsättningar att lyssna på personliga problem som insatsmottagaren tar upp, utan att den personliga involveringen tar överhand på ett negativt sätt.

R2 fortsätter att berätta om vad en kompis innebär för henne:

Det är som en bästis. Det är en kompis som man kan tala med allt om. Kontaktpersonen är ju som den där riktiga kompis som man kan lita på. [...] Det ska fungera som en kompis i stort sett. Man ska göra saker. Det är det det handlar om i stort sett. Det ska fungera som en kompis. För många som har kontaktperson är ju dem som inte har så många andra kompisar att göra saker med. [...]

R2 fortsätter tala om kontaktpersonen:

Hon betyder mycket. [...] För att hon lyssnar när man pratar. Hon har tid, hon tar sig tid till att vara med en. Hon har inte det här stressande momentet har hon inte alls. Behöver inte stressa när det gäller henne. För hon ser till att hon har tid till det.

De ovan nämnda sakerna kan tolkas som att relationen med kontaktpersonen kan förmedla lugn, lyhördhet och förtroende, vilket enligt funktionsperspektivet kan bidra till att R2 upplever att *hennes tankar är betydelsefulla* och en *försäkran om hennes egenvärde*. Även upplevelsen att känna att *någon lyssnar på henne* är återkommande då hon talar om kontaktpersonen. Med andra ord verkar det vara en betydelsefull funktion för R2 att få *kommunicera om sig själv*.

Sammanfattningsvis om man tittar på hela hennes resonemang kring skillnaderna mellan kompisrelationer och kontaktpersonsrelationen kan man säga att de båda verkar uppfylla betydelsefulla funktioner i hennes liv, fast på olika sätt. Kompisrelationerna verkar inriktad på nöjen, aktiviteter och samtal kring andra ämnen än personliga problem. Relationen med

kontaktpersonen å sin sida verkar bredare i den bemärkelsen att den innehåller ett spektra av praktiskt och psykologiskt stöd, ventilering av upplevda problem, *lyssnande*, förtrolighet, *bekräftande av egenvärde*, aktiviteter och nöjen. Man skulle kunna tolka det som att denna relation verkar genomsyras mera av vad som liknar någon form av *personligt stöd*.

6.2.3 Upplevelsen av att ha en kontaktperson och betydelsen av detta

Ibland har uppdragen fungerat sämre. R1 tycker att det överlag fungerar bra med sin nuvarande kontaktperson, men ger samtidigt exempel på en tidigare kontaktperson som hon hade, där lyhörddheten kring hennes behov kopplat till synnedsättning brast:

En som jag hade, hon förklarade inte när det kom en, när vi skulle gå av tåget och sånt. Jag trillade ju mellan tåget och perrongen. [...] Ja, och sen när vi skulle åka rulltrappa så sa hon inte när jag skulle börja och sluta. Men då trillade jag också. Då blev jag förbannad och ringde Malinda (uppdragsgivaren) och sa att jag inte ville ha henne längre.

Hon berättar vidare att det tog ett par veckor innan hon fick en ny kontaktperson och med denna fungerade det inte heller:

Nej, hon kom inte när hon skulle. Det kunde dröja ibland en månad innan hon kom. Att vi hade henne i tre månader men hon kom bara två gånger.

Dessa två exempel kan indikera att hon härvid gavs minskad möjlighet att uppleva *känslomässig stabilitet och integration* eftersom denna torde höra ihop med *kontinuitet* (vetskapen att hon träffar kontaktpersonen regelbundet) respektive *trygghet* (att slippa risken att trilla). Det är även möjligt att upplevelsen att hennes tankar är betydelsefulla gavs minskat utrymme eftersom det enligt funktionsperspektivet är kopplat till *praktiskt stöd*. En möjlig tolkning skulle även kunna vara att bristen på kontinuitet gjorde att hon gavs färre tillfällen att prata förtroligt med någon och därmed även färre möjligheter till att *känna sitt egenvärde* och att någon *lyssnade på henne*. Detta eftersom hon uppger att personalen inte går att prata förtroligt med på samma sätt.

R4 uppgav även han exempel på tidigare uppdrag som inte har fungerat. Han berättar angående första gången han skulle träffa sin första blivande kontaktperson:

[...] vi bestämde att vi skulle träffas vid en viss tidpunkt och han skulle ringa mig liksom. Vi skulle meddela varandra om vi blev försenade eller något annat, men det blev inte så. Utan jag gick ju dit där vi hade bestämt på det stället, men där kom ingen och jag stod där och väntade hur länge som helst. [...]

Denna del av hans berättelse skulle kunna tolkas som att han genom kontaktpersonens underlåtenhet i agerandet fått sitt egenvärde bekräftat till det sämre, eftersom kontaktpersonen visade ointresse och bristande lyhördhet gentemot honom.

R2:s berättande om att det är roligare att göra vardagliga aktiviteter med en kontaktperson jämfört med att göra dem själv, kan förstås som att hon i och med detta möjligtvis upplever *känslan av tillhörighet och känslomässig stabilitet och integration*. Om så är fallet skapas det enligt funktionsperspektivet *upplevelsen av en meningsfull referensram och känslan av att ingå i ett större sammanhang*. Vad som stödjer detta resonemang kan vara att R2 poängterar meningslösheten i att göra vardagliga aktiviteter själv (t ex att handla) och att hon inte gillar att vara ensam.

R3 talar om vad hon anser att kontaktpersonen stöttar henne med: ”Det är att hon är hos mig. Jag har svårt att vara ensam. Min man dog för 2 år sedan. Vi har varit ihopa i förtio år.” Man skulle kunna tolka hennes uttalande som att hon kanske inte har så stora önskemål på *vad* de gör tillsammans då hon är ledsen utan att betydelsen för henne främst ligger i *att* de träffas tillsammans. Enligt funktionsperspektivet skulle R3:s berättelse kunna innebära såväl tillfälle för henne *att kommunicera om sig själv* som ett *psykologiskt stöd* i att slippa känna sig ensam.

Vidare svarar R3 på vad som är det bästa med att ha en kontaktperson:

Man träffas. Vi går ut. Hon kommer hit och fikar och pratar lite och så. Hon är glad för att prata ju (skratt). [...] Om allt möjligt, det är olika. Hon frågar hur jag mår och så och vad jag vill göra nästa gång.

R3 verkar bli på gott humör då hon talar om att kontaktpersonen är glad för att prata. Detta behöver inte vara så, men skulle kunna tolkas som att hennes kontaktperson vet vilka samtalsämnen och samtalssätt som gör R3 på glatt humör och agerar därefter.

Att R1 säger att kontaktpersonen har mer tid för henne (än boendepersonalen), vilket bidrar till att hon kommer ut mer och kan göra saker som hon själv vill göra, skulle kunna tyda på att hon genom relationen till sin kontaktperson ges möjlighet till *känsla av tillhörighet, känsla av stabilitet och integration och en försäkran om hennes egenvärde*. Extra tydligt är detta kanske gällande funktionen som fokuserar på känsla av stabilitet och integration, eftersom att som R1 uttrycker det ”göra saker som hon själv vill göra” torde kunna tolkas som en möjlighet att utveckla en *meningsfull referensram*.

R2:s berättande om att hon tänker fråga kontaktpersonen om hon vill följa med henne till läkaren indikerar att hon söker *praktisk och psykologisk hjälp* av kontaktpersonen. Att hon gör detta kan enligt funktionsperspektivet visa på att hon tror att hennes *tankar är betydelsefulla* enligt kontaktpersonen. Man kan även tolka det som en möjlighet att det sistnämnda även kan kopplas till hennes tidigare resonemang om att kontaktpersonen ger hennes delvis bättre *självförtroende*, eftersom detta inte sällan grundas positiva livserfarenheter som är av det bekräftande slaget. Så kan även det faktum att hon berättar att kontaktperson ger henne tips om hur hon kan prata för att reda ut situationer där hon upplever att andra personer har behandlat henne illa, eftersom det skulle kunna ses som ett *praktiskt stöd* som syftar till någon form av självhjälp.

6.3 Teorin om de sociala domänen

Att alla av de boende uppger att de kan *vända sig till sin kontaktperson* om de skulle behöva det är något som skulle kunna appliceras på den *psykobiografiska domänen*. Beroende på hur länge de haft denna upplevelse av potentiellt stöd och på hur deras tidigare erfarenheter av relationer och interaktioner med andra människor har sett ut, kan en möjlig tolkning vara att det spelar en roll i deras förhållningssätt inför och förväntningar på andra framtida sociala möten. Att det ger dem förutsättningar för att upprätthålla en självbild av att (för att återigen blanda in funktionsperspektivet) deras tankar är betydelsefulla, genom att de på så vis upplever att de kan få stöd om de vill ha det. Om så är fallet, skulle det även kunna tolkas som att de genom detta ges ökade möjligheter att lättare att lita på att andra människor vill dem väl.

Gällande R1:s upplevelse av kontaktpersonen som gav bristfälligt praktiskt stöd skulle det kunna vara exempel på något som hade kunnat ge motsatt effekt, vilket kan ha varit fallet.

På liknande vis skulle det kunna tolkas som att R4 efter incidenten med den första kontaktpersonen som inte dök upp, upplevde att självbilden av att vara en person värd att intressera sig för påverkades i negativ riktning.

Med tanke på R1:s och R4:s utsagor som kan tolkas som att de i viss mån *hjälper sina kontaktpersoner* kan det också tänkas att det är något som skulle kunna bidra till att de i andra möten även anser sig kunna vara *betydelsefulla för andra människor*, vilket borde kunna leda till en större *öppenhet* i dessa interaktioner.

Det är intressant hur R2 berättar att hon kan berätta allt för sin kontaktperson vilket gör att hon blir medveten om att hon stöttar henne vilket i sin tur leder till att hon känner glädje och *trygghet*. Enligt den sociala domänteorin skulle man här kunna anta att upplevelsen av att vara en värdefull samtalspartner är något som ingår i R2:s *självbild* och alltså som något hon strävar efter att upprätthålla. När hon sedan genom att uppleva lyssnande, förtroende och uppmärksamhet från kontaktpersonen, som här representerar den *yttre sociala dimensionen*, så kan man tolka det som hon får denna självbild bekräftad vilket leder till en känsla av trygghet hos henne. Liknande resonemang skulle kunna föras då hon fortsätter förklara vad en kompis innebär för henne:

För stöttningen. Få bekräftelse att man är bra som man är. För har man då ett problem kan man känna sig liten. Att man inte duger till någonting. Men då kan den här kompiserna säga att du är bra som du är. Du ska inte ändra dig. [...] Det kan ju öka mitt självförtroende lite grand i alla fall.

Detta skulle kunna tolkas som följande innebörd; strävan efter uppnådd självbild behövs inte, dvs spänningen mellan självbilden och den yttre dimensionen (exempelvis om någon säger att ”du behöver ändra dig”) kan kopplas bort därför att självbilden är redan uppfylld. Detta torde alltså enligt teorin också kunna ge upplevelsen av trygghet.

För att fortsätta i samma tråd kan man betrakta R3 och hennes kontaktpersons relation. Kontaktpersonen finns där kontinuerligt hos R3 för att stötta henne när hon har sorg sen hennes man dog. Att de inte alltid hittar på någon aktivitet skulle kunna ge R3 signalerna om att hon *är bra som hon är*, att det är okej att vara ledsen och att hon inte behöver sträva efter att upprätthålla sin självbild genom att handla på något visst sätt i någon yttre social bemärkelse.

Vad gäller R4 kan det nämnas att han under intervjun tog upp ett exempel på ett missförstånd mellan honom och kontaktpersonen om tiden de skulle ses vid en viss tid och viss plats efter att de tillfälligt hade skiljts åt på en färja. Först hade kontaktpersonen, enligt R4, blivit lite irriterad eftersom han inte dök upp på den avtalade tiden. Sedan hade de kommit överens om att de fick planera bättre nästa gång och kontaktpersonen hade tillslut sagt att ”Det är sånt som händer”. Detta kan ha bidragit till ett avtryck i den psykobiografiska domänens del av känsloladdade minnen och erfarenheter. Med andra ord skulle det kunna ha bidragit till det framtida förhållningssättet att även i en situation där det kan finnas upprörda känslor så finns det hopp om att finna en lösning. Dessutom skulle det kunna tolkas som att den del av självbilden, som handlar om att man är en resonabel person, kan stärkas av denna erfarenhet.

7. Resultat

Huvudfyndet i undersökningen var att samtliga av de boende såg sin kontaktperson som en vän. De lade dock olika innebörder i hur de tolkar vänskap. R1 betonade ömsesidig hjälpsamhet, R2 förtroende och lyhördhet inför problem, R3 närvaro och stöttning, R4 ömsesidig respekt för integritet och kontinuitet i att träffas.

Två av fyra uppgav att de inte kunde prata förtroligt med boendepersonalen utan att någon annan boendepersonal fick reda på det, men att de kunde lita på kontaktpersonen då de berättade något för hen. Detta kan kopplas till Vasaasens (2013) resultat där flera av de boende inte upplevde stort förtroende för boendepersonalen.

Hälften av intervjupersonerna hade upplevt att deras tidigare kontaktpersoner hade misskött uppdraget. I R1:s fall rörde det sig om bristfällig praktisk hjälp från den ena kontaktpersonen och stor frånvaro från den andra. I R4:s fall handlade det om en kontaktperson som vid första mötet inte kom, utan att meddela detta. Alla dessa incidenter ledde till att kontaktpersonerna sades upp. En parallell kan dras till Vasaasens (ibid) studie där en mamma uppgav att kontaktpersonerna till hennes barn inte gjorde som de skulle, eftersom att de inte hade umgåtts med barnet i den utsträckning som var avtalat från början.

På vad som kan bli bättre med relationen med den nuvarande kontaktpersonen uppger R4 att kontaktpersonen skulle vara lättare att få tag på, R3 att hon skulle vilja träffa kontaktpersonen oftare och de resterande intervjupersonerna vet inte.

Hälften av intervjupersonerna uppgav att kontaktpersonen hade mer tid för dem än vad boendepersonalen hade. För R1 *innebar* detta att hon att hon kom ut på mer aktiviteter och att träffarna med kontaktpersonen innebar en mer rofylld tillvaro.

Två av fyra intervjupersoner hade umgåtts med människor från det ”etablerade” samhället som en följd av att kontaktpersonen hade introducerat dem, något som talar emot Mallanders (2011) resultat som visar att det sociala kapitalet inte hade ökat hos insatsmottagarna efter inträdet av en kontaktperson.

Hälften av de boende upplevde att deras kontaktpersoner ägnade dem större uppmärksamhet än boendepersonalen.

8. Diskussion

Som analysen tyder på kan en relation mellan en insatsmottagare och en kontaktperson betyda många olika saker för olika människor, men även många olika saker för en människa. Att kontaktpersonsuppdraget, som Mallander (2011) konstaterar, är så pass fritt från professionalisering och formalisering kanske är en bra sak i detta sammanhang om det anpassas utefter insatsmottagarens önskemål och behov.

Vidare tyder de boendes berättande på att alla funktionerna inom funktionsperspektivet ryms i deras berättelser tillsammans. Eventuellt kan det tydliggöra att de boende kan uppleva liknande funktioner av vänskap som många andra gör. På så vis torde de boendes syn på relationen till kontaktpersonen bli lättare att relatera till och därmed förstå. Att på detta funktionella sätt beskriva ett svårfångat och individuellt begrepp som vänskap kanske vid första anblicken verkar en aning instrumentellt. Samtidigt är förhoppningen att det kan ge större förutsättningar att kunna se det individuella fallet genom dessa glasögon.

Vad gäller sociala domänteorin applicerat på utsagorna kan det sammanfattningsvis nämnas att det faktum att alla de boende kan vända sig till kontaktpersonen om det skulle vara något, skulle kunna bidra till ett förhållningssätt där de litar på att andra människor vill dem väl.

Att hälften av intervjupersonerna upplevde att de i viss mån hjälper kontaktpersonen torde kunna bidra till inställningen att de är betydelsefulla för andra människor, vilket i sin tur kan leda till större entusiasm och öppenhet från deras sida i framtida interaktioner med andra människor. Detta skulle så att säga kunna bidra till ökat mod i interaktionen med andra människor.

För att blicka tillbaka något på hur vänskap som huvudbegrepp har vuxit fram kan det nämnas att det från början inte var något självklart val att ha med det. Innan intervjuerna genomfördes hade jag mindre aning om vad det innebar för just de här personerna att ha en kontaktperson. När jag sedan märkte de boendes samstämmighet angående att kontaktpersonen var deras vän sökte jag finna ett lämpligt teoretiskt perspektiv som fokuserade på vänskap samtidigt som jag var osäker på om detta ensamt skulle räcka som teoretiskt ramverk. Tanken fanns där att det säkert fanns andra delar i de boendes utsagor som rörde sig mer i gråzonen mellan begreppet relation och begreppet vänskap, men när jag väl genomförde analysen märkte jag att domänteorin liksom drog åt vänskapshållet den också, därför att de boendes utsagor pekade i väldigt stor utsträckning ditåt. Att två utav dem talade om att kontaktpersonen fick lön, att samtliga redogjorde för timmar som de hade rätt att träffa denne, samt att samtliga berättade om första mötet på ett sätt som tyder på en medvetenhet kring den formaliserade delen av kontaktpersonsuppdragen, verkade inte vara något som hade fått dem att tänka mindre kring kontaktpersonen som en vän. Eventuellt skulle det till och med kunna tolkas som en stabilitet i deras vänskapsrelation, därför att den verkade orubbad trots synliggörandet av den delen av den som skiljer sig från en ordinär vänskapsrelation.

Att hälften av de boende litade mer på kontaktpersonen än boendepersonalen kan kopplas till både frågeställningen *vad det innebär för de boende att ha en kontaktperson* och frågeställningen *hur de påverkas av detta*. Att ha en kontaktperson torde för denna hälft av de boende kunna *innebära* ett stöd i form av ett större handlingsutrymme att berätta fritt om vad de tänker och känner. Med denna form av utökat handlingsutrymme kan de ha *påverkats* på så sätt att de kände sig lyssnade på och även blev påmind om sitt egenvärde.

R1 kom ut mer på aktiviteter sen hon fått kontaktperson. Detta kan ha *påverkat* henne i stärkande riktning så att hon upplevde möjlighet att känna att hon ingick i ett större sammanhang (aktiviteter) och en återförsäkran om hennes egenvärde (att någon hade mer tid för henne) men även att hon slapp stress kopplat till aktiviteter. Att kontaktpersonen hade mer tid än boendepersonalen, kan tolkas som att det för R4 *innebar* att hans åsikter blev tagna på större allvar vilket visade sig i lösningsinriktade handlingar från kontaktpersonens sida. På så sätt gavs han också mer uppmärksamhet vilket kan ha *påverkat* hans syn på sitt egenvärde på ett positivt sätt. Han kan även ha påverkats på så sätt att detta fick honom att känna att hans tankar var betydelsefulla, eftersom handlingarna som syftade till stöd torde vara ett betydelsefullt och effektfullt sätt för kontaktpersonen att visa att hon hade lyssnat på honom.

9. Avslutande reflektion

Då den första idén till arbetet föddes märktes det tidigt att det inte fanns någon forskning om ämnesområdes som behandlade insatsmottagarnas perspektiv och relativt lite om närliggande ämnen att tillgå. Undertecknad fann det förstnämnda märkligt med tanke på att personerna som erhåller insatsen rimligtvis torde vara de främste experterna på upplevelsen av den och därför viktiga att lyfta fram. Jag lät i det skedet dock den tanken vila och sökte istället fokusera på att fila på syfte, vidta etiska åtgärder och att ta kontakt med fältet.

Tänker man efter och spekulerar, kanske det finns orsaker som kan verka rimliga. Den skrämmande historien med experiment riktat mot personer som ansågs avvikande kanske har bidragit till att forskarsamhället idag i all välmening har varit rädda för att göra eller förknippas med något etiskt misstag (även om exempelvis intervjuer inte alls har samma upplägg) och därför avhållit sig från att genomföra studier.

Denna tanke må vara sund eftersom vi naturligtvis ska lära oss av historien och vara rädda om varandra – både genom att använda empati och övrig kunskap. Givetvis kan man inte heller till 100 procent förutspå exakt på sandkornet vad som kan bli konsekvenserna av en undersökning, men det är var och ens ansvar av de som bedriver forskning att vidta alla tänkbara åtgärder för att de etiska delarna av studien uppfylls. Samtidigt är det på ett sätt en oetisk situation att det inte har bedrivits forskning om hur dessa personer upplever insatsen.

Insatsmottagarna torde ju ha stor kunskap om sin situation, något som är svårare för oss som inte är insatsmottagare att kunna greppa på samma sätt. Därför är det viktigt att de får komma till tals.

Istället för forskning om den boendes upplevelser av uppdraget finns där uppföljningar en gång om året från handläggarnas sida. Resonemanget om osynliggörandet torde här bli betydelsefullt, därför att handläggarna bedriver inte forskning och överlag finns det mycket lite forskning att tillgå. Genom mer forskning om ämnet skulle man kunna öppna upp fler möjliga synvinklar och perspektiv på fenomenet.

Samtidigt kan en kontaktperson betyda mycket för de som har en sådan. Det visar bland annat norska studier och studier om kontaktperson/kontaktfamilj enligt SoL och min C-uppsats (med reservation för generaliserbarheten).

9.1 Implikationer för framtida forskning

En tanke som dyker upp i skrivande stund är att intervjupersonerna verkade vara stolta över att ha en kontaktperson. Frågorna som då dyker upp är: Varför är de i så fall stolta över att ha en kontaktperson? Vilken funktion/funktioner fyller stolthet i deras liv? Hur påverkas kontaktpersonen när insatsmottagaren bär denna stolthet och hur påverkar denna påverkan (på kontaktpersonen) insatsmottagaren tillbaka?

En annan sak värd att fundera över är vad som vid en första anblick kan se ut som en paradox: att de boende kände till att uppdraget var formaliserat men ändå såg kontaktpersonen som en vän. Mallander (2011) talar i sin tur om kontaktpersoner som upplever att uppdraget är för oklart i sin utformning vilket skapar en osäkerhet kring rollen som kontaktperson.

Sammantaget leder det till frågan; Hur långt kan en uppdragsgivare gå i formaliseringen och definitionen av uppdraget för att skänka klarhet åt kontaktpersonsrollen utan att det sker på bekostnad av det vänskapsliknande i kontaktpersonens relation med insatsmottagaren? Hur kan detta utformas på bästa gynnsamma sätt för insatsmottagaren som för kontaktpersonen? Detta kan vara något att forska om i framtiden.

Vidare kan det vara intressant att ta del av forskning kring hur handläggare argumenterar kring fortsatt beviljande och icke fortsatt beviljande av insatsen. Vad ligger till grund för

deras beslut? Hur stort handlingsutrymmet kontra press uppifrån upplever de att de har i detta sammanhang? Hur tolkar de förarbetena?

Annan forskning som kan vara av betydelse är undersökningar kring rekryteringen av kontaktpersoner, hur den går till och vad som kan göras för att förbättra den.

Slutligen efterlyser jag vidare forskning som tittar närmare på vad vänskap innebär idag, vad det betyder för människor och vad det tar sig för uttryck i dagens samhälle.

Referenslista

Alvesson, M., & Sköldböck, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Andersson, G., & Bangura Arvidsson, M. (2001). *Vad vet vi om insatsen kontaktperson/familj? En kunskapsöversikt*. Lunds universitet, Socialhögskolan.

Bentele, C., & Darell, L. (2016, 26 oktober). ”Urholkning av LSS leder till isolering”. *Dagens Samhälle*. Hämtad 2016-11-15, från <http://www.dagenssamhalle.se/debatt/urholkning-av-lss-leder-till-isolering-28795>

Bergh, S. (2000). *Avlastning, stöttekontakt og fritidsassistanse – status, behov og fornyelse*. Oslo: Social- og Helsedepartementet.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 20-46, 227-240, 314-337, 340-376, 412-445, 510-535. Stockholm: Liber AB.

Coniavitis Gellerstedt, L. (2005). Layders teori om sociala domäner. I: Danermark, B. (red.), *Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp*. 103-121. Lund: Studentlitteratur.

Duck, S. (red.). (1993). *Social context and relationships*. Newbury Park: Sage Publications.

Eriksson-Zetterqvist, U., & Ahrne, G. (2016). Del II. Att få kunskap om samhället genom att fråga folk. I: Ahrne, G., & Svensson, P. (red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. 34-53. Stockholm: Liber AB.

Erman, M. (2015). *LSS – en vägledning*. Helsingborg: Komlitt AB.

Gävle Kommun. (2017). *Få stöd av en kontaktperson*. Omsorg och hjälp. <http://www.gavle.se/Omsorg--hjalp/Funktionsnedsattning/LSS-Stod-och-service1/Kontaktperson/>. Hämtad: 2017-01-16

Göteborgs Stad. *Kontaktperson*. Helena Mehner. http://goteborg.se/wps/portal/start/anhoriga-och-frivilliga/kontaktperson!/ut/p/z1/hU7BCsIwFPuaXfteGbadt3oRZTAmyGYvsknXDbZ1dNW CX289Coo5JSQhAQU1qLl5DKbxg52bMeqLYtczxVLsqMQi2yMeTnlelFimKDhU_wIq2vg DEuElamgnEm4TQZJRwVkkOGd0Ewl7z8u5TYUB5XSnnXbk7uKr3vtl3SaYYAiBGGvNq MmqE_zW6O3qof4IwjLVz1xX8gV-7uoX/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/. Hämtad: 2017-01-16

Kristianstad Kommun. (2016). *Biträde av kontaktperson enligt 9 § 4*. Eva Mårtensson. <http://www.kristianstad.se/sv/Kristianstads-kommun/Vard-Omsorg/HandbockerRed/Handbocker/Myndighetshandbok/Lagen-om-stod-och-service/Riktlinjer/Kontaktperson-enligt-LSS/>. Hämtad: 2017-01-15

Layder, D. (1997). *Modern social theory. Key debates and new directions*. London: UCL Press.

Mallander, O. (2011). *Nära vänskap? En analys av kontaktperson enligt LSS*. 15-38, 446-451. Malmö: Egalité.

Meuwisse, A., Swärd H., Eliasson-Lappainen, R., & Jacobsson K. (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. Falkenberg: Team Media Sweden AB.

Pescosolido, B. A. (2001). The role of social networks in the lives of persons with disabilities. I: Albrecht, G. L., Seelman, K. D., & Bury, M. (red.), *Handbook of disability studies*. 468-489. Thousand Oaks: Sage Publications Inc.

Prop. 1992/93:159. *Om stöd och service till vissa funktionshindrade*. Tillgänglig: <https://data.riksdagen.se/fil/1B206C4B-E466-473B-AD84-0E1D9C87B719>

Ringsby Jansson, B. (2002). *Vardagslivets arenor. Om människor med utvecklingsstörning deras vardag och sociala liv* (Doktorsavhandling). Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.

Socialdepartementet. *Möjlighet att leva som andra. Ny lag om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning.* (SOU 2008:77). Hämtad från:
<http://www.regeringen.se/49b6a7/contentassets/9d5346ef7a024b3ab9fa8efc61b11b35/volym-1-mojlighet-att-leva-som-andra-hela-dokumentet-sou-200877>

Söder, M. (2005). Hur det är eller hur det bör vara? Om normativa inslag i social forskning om funktionshinder. I: Söder, M. (red.), *Forskning om funktionshinder. Problem – utmaningar – möjligheter.* 85-100. Lund: Studentlitteratur.

Vasaasen, A., M. (2013). *Foreldres opplevelse av sitt voksne barns boligsituasjon En kvalitativ studie om hvordan foreldre til barn med utviklingshemming opplever samarbeidet med kommunen* (Mastersuppsats). Universitetet i Oslo, Institutt for spesialpedagogikk.

Tillgänglig:

https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/36573/MASTEROPPGAVE_Vasaasen.pdf?sequence=2

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiske prinsipper inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Vetenskapsrådet: Elanders Gotab.

Bilaga 1: Intervjuguide

Bakgrund

Är din nuvarande kontaktperson din första eller har du haft någon annan tidigare?

Hur länge har du och din Namn/ kontaktperson känt varandra?

Hur kommer det sig att det blev just X som blev din kontaktperson?

Hur ofta träffas ni?

Hur ofta talar ni i telefon?

Var träffas ni någonstans?

Hur länge träffas ni?

Träffas du och Namn/kontaktpersonen på tuman hand eller är ni flera?

Aktivering/ Övergång mot relationsfrågorna

Vad brukar ni hitta på tillsammans?

Hur går det till när ni gör detta?

När kan du vända dig till din Namn/kontaktperson?

Vad skiljer en kontaktperson från en boendepersonal?

Vad kallar du din kontaktperson? Vad kallar du honom/henne när du pratar om honom/henne?

Relationen

Hur upplever du din relation med Namn/ din kontaktperson? Respektive: Hur upplevde du din

relation med din tidigare kontaktperson?

Är det annorlunda nu att träffa Namn/ din KP än det var från början?

Hur är det annorlunda?

Ser du Namn/ kontaktpersonen som än vän eller något annat? Vad?

Har du några kompisar?

Vad är skillnaden på dessa relationer (andra ev. kompisar) och relationen med din kontaktpersonen?

*Finns det något i din relationen med Namn/ kontaktpersonen som du önskar kunde bli bättre?
Ge exempel*

Hur skulle du vilja ha det istället?

Vad är det bästa med att ha en kontaktperson? Förklara.

Hur tycker du att en bra kontaktperson ska vara? Beskriv

Vad betyder Namn/ kontaktpersonen för dig?

Hur känns det när du är med med honom/henne? Beskriv

Vad innebär det för dig att ha en kompis? Förklara

Bilaga 2: Informationsbrev

2016-11-15

Hej!

Jag läser sjätte terminen på socionomprogrammet i Lund. Just nu håller jag på med min C-uppsats.

I den vill jag undersöka hur personer med insatsen boende upplever relationen med sin kontaktperson. Det är alltså inte kontaktpersonerna i sig, utan själva upplevelsen av att ha en sådan som är mitt huvudfokus.

Det finns idag begränsad forskning inom området. Det har gjort mig nyfiken på vad det kan innebära att ha denna insats.

Intervjupersonernas medverkan är av stor betydelse för att kunna skapa en bra bild av detta.

Att medverka på intervju är naturligtvis något som är frivilligt. Det går när som helst att ångra sig eller att avbryta. Det är alltså inte bindande. Samtliga intervjupersoner kommer att informeras om syftet med intervjun innan den börjar. Om intervjupersonen vill ha med sig en person som stöd under intervjun går det bra.

För att lättare kunna analysera mitt material önskar jag att få använda mig av ljudupptagning. För att kunna göra detta behöver jag ha intervjupersonens godkännande.

Då analysen är färdig raderas ljudupptagningen. Intervjuerna beräknas ta ungefär 30-45 minuter. Materialet jag samlar in förvaras på ett säkert sätt. Det används endast till mina studier. Uppsatsen kommer att publiceras på Lunds universitetsbiblioteks sida när den är färdig. Full anonymitet garanteras under hela processen. Intervjupersonerna kan om de vill få möjlighet att läsa uppsatsen.

Med vänlig hälsning, Gustav Branting

gustav.branting.405@student.lu.se

Handledare: Annika Capelán

annika.capelan_kohler@soc.lu.se